

Ο εμβολιασμός αφορά τους επαγγελματίες υγείας ή μόνο το γενικό πληθυσμό;

Is vaccination for health professionals or just for the general population?

Γεώργιος Μανομενίδης,

RN, MSc, PhD, Γραφείο Νοσοκομειακών Λοιμώξεων Γ.Ν Πτολεμαΐδας

Στον ανεπτυγμένο κόσμο, και με βάση τις κατευθυντήριες οδηγίες του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, ο εμβολιασμός αποτελεί βασική προτεραιότητα για την προστασία της Δημόσιας Υγείας. Παρά την αποδεδειγμένη συμβολή του στη μείωση της θνησιμότητας και στην αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης, οι αμφιβολίες σχετικά με την αποτελεσματικότητα των εμβολίων, έχει επαναφέρει τα τελευταία χρόνια ισχυρά κινήματα ενάντια στον καθολικό εμβολιασμό του γενικού πληθυσμού, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην επανεμφάνιση ασθενειών που για πολλές δεκαετίες είχαν εκλείψει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η επιδημία ιλαράς που βρισκόταν σε έξαρση τον τελευταίο καιρό, με καταγεγραμμένα περισσότερα από 20.000 περιστατικά και 49 θανάτους στην Ευρώπη (Κέντρο Ελέγχου Και Πρόληψης Λοιμώξεων-ΚΕΕΛΠΝΟ 2017). Επιπλέον, η παραπληροφόρηση και η διακίνηση πληροφοριών στο διαδίκτυο σχετικά με την υποτιθέμενη επικινδυνότητα των εμβολίων, σε συνδυασμό με την αδράνεια και τη δυσπιστία εθνικών οργανισμών απέναντι στον εμβολιασμό, έχουν υπερκεράσει το φόβο για τις ασθένειες, παραγνωρίζοντας προσπάθειες δεκαετιών που είχαν ως στόχο τον έλεγχο και τον περιορισμό των νοσογόνων ασθενειών. Με άλλα λόγια, παράγοντες όπως ο φόβος για τυχόν παρενέργειες του εμβολιασμού, η αμφισβήτηση για την ασφάλεια των συστατικών των εμβολίων, η αμφιβολία της αποτελεσματικότητάς τους αναφορικά με την προστασία από τις ασθένειες, καθώς και η καχυποψία για το ρόλο των φαρμακευτικών εταιρειών και των οργανισμών υγείας σε εθνικό, αλλά και διεθνές επίπεδο, κλόνισαν την πίστη της κοινωνίας απέναντι στα οφέλη του εμβολιασμού.

Στο σύγχρονο κόσμο, το ίδιο το άτομο αποφασίζει για τις επιλογές του με βάση το αν εμπιστεύεται ή όχι την πληροφορία που δέχεται. Η αποτυχία στη χάραξη πολιτικής υπέρ του εμβολιασμού έγκειται στο ότι οι διαμορφωτές της κοινής γνώμης δεν υπολόγισαν σε σημαντικό βαθμό ότι ο πληθυσμός θα μπορούσε να έχει την επιλογή του «δεν εμβολιάζομαι». Και είναι διαφορετική η προσέγγιση της στάσης επιφύλαξης απέναντι στον εμβολιασμό, σε σχέση με την καθολική άρνηση. Παρόλο που είναι γόνιμο να υπάρχουν διαφορετικές απόψεις του πληθυσμού, οι οποίες διαμορφώνονται μέσα από μια κριτική στάση απέναντι σε συγκεκριμένες πλευρές του εμβολιασμού, ο αφορισμός και η απόλυτη απόρριψή του απέναντι σε τεκμηριωμένες ενδείξεις και πρακτικές δεκαετιών, αποκτά εντελώς διαφορετική έννοια και χαρακτήρα.

Οι νοσηλευτές αποτελούν τους επαγγελματίες υγείας που, μεταξύ των άλλων, είναι υπεύθυνοι και για την προαγωγή υγείας και πρόληψη της ασθένειας. Στο πλαίσιο αυτό, αποτελούν την άμεση πηγή πληροφόρησης και ενημέρωσης του γενικού πληθυσμού σχετικά με τον εμβολιασμό απέναντι στις διάφορες νόσους. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι έχουμε εκπαιδευτεί ως νοσηλευτές να προάγουμε θετικές συμπεριφορές υγείας και να λειτουργούμε ως πρότυπα ρόλων για τους υγιείς και ασθενείς, ωστόσο αυτά που διδάσκουμε δεν τα εφαρμόζουμε πάντα στην προσωπική μας ζωή. Μελέτες έχουν δείξει ότι οι επαγγελματίες υγείας διχάζονται απέναντι στο δίλημμα του εμβολιασμού για τους ίδιους, τους ασθενείς τους και την οικογένειά τους (Hidalgo et al 2016, Van Lier et al 2016).

Σύμφωνα με τις συστάσεις του Ευρωπαϊκού Κέντρου Ελέγχου Λοιμώξεων (European Center for Disease Prevention and Control- ECDC) οι επαγγελματίες υγείας θα πρέπει να εμβολιάζονται για την Ηπατίτιδα Β, τη γρίπη, την παρωτίτιδα, την ιλαρά, την ερυθρά, την ανεμοβλογιά, τον τέτανο και τη διφθερίτιδα. Ο εμβολιασμός είναι απαραίτητος, καθώς έχει διττό ρόλο: την προφύλαξη των ιδίων και των οικογενειών τους από μεταδοτικά νοσήματα, αλλά και των ευάλωτων πληθυσμών που φροντίζουν. Ιδιαίτερος λόγος γίνεται τα τελευταία χρόνια για τη δυσπιστία των επαγγελματιών υγείας σχετικά με τον αντιγριπικό εμβολιασμό και τα δυνητικά του οφέλη. Η αποτελεσματικότητα του εμβολίου κατά της γρίπης έχει τεκμηριωθεί σε πολλές έρευνες (Lee et al 2013, Cozza et al 2015) καθώς μειώνει την πιθανότητα νόσησης από τον ιό ή την εμφάνιση συμπτωμάτων σε περίπτωση ασθένειας, μειώνει τη θνησιμότητα σε ασθενείς που ανήκουν στις ομάδες υψηλού κινδύνου, ενώ παράλληλα έχει ευεργετικά αποτελέσματα για τον ίδιο τον επαγγελματία υγείας και το περιβάλλον του, καθώς λειτουργεί προστατευτικά. Όφελος υπάρχει και για το υγειονομικό σύστημα, αφού ο αντιγριπικός εμβολιασμός μειώνει τις απουσίες των επαγγελματιών υγείας λόγω ασθένειας από την εργασία και το αντίστοιχο οικονομικό κόστος που αυτό συνεπάγεται.

Παρά την αποτελεσματικότητα του αντιγριπικού εμβολιασμού και τη σύσταση που υπάρχει για ετήσια ανοσοποίηση των εργαζομένων στο χώρο της υγείας, τα ποσοστά αντιγριπικού εμβολιασμού παραμένουν πολύ χαμηλά. Σε μελέτη που πραγματοποιήθηκε για την περίοδο 2007-2008 σε 17 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η μέση εμβολιαστική κάλυψη των επαγγελματιών υγείας με το αντιγριπικό εμβόλιο ήταν 26%, όταν υπήρχε στόχος για κάλυψη της τάξης του 75% που επιτεύχθηκε μόνο από το Ηνωμένο Βασίλειο (Mereckiene 2015). Τα παραπάνω χαμηλά ποσοστά εμβολιασμού ερμηνεύονται μέσα σε ένα πολυπαραγοντικό πλαίσιο, με βασικότερους παράγοντες την έλλειψη γνώσεων για το εμβόλιο και την αμφιβολία για την αποτελεσματικότητά του (Asma et al 2016), τη μη αναγνώριση του κινδύνου προσβολής (Al-Tawfiq 2009), αλλά και τον ισχυρισμό ότι το ίδιο το εμβόλιο προκαλεί γρίπη και παρενέργειες (Livni et al 2008).

Αναφορικά με τη χώρα μας, στοιχεία από το Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (ΚΕΕΛΠΝΟ 2017) για την εμβολιαστική κάλυψη των εργαζομένων σε χώρους παροχής υπηρεσιών υγείας, άγγιξαν για την περίοδο 2016-2017 μόλις το 18% για τα νοσοκομεία και το 34,6% στα κέντρα υγείας και τις μονάδες υγείας του Πρωτοβάθμιου Εθνικού Δικτύου Υγείας (ΠΕΔΥ). Συγκεκριμένα, σε μελέτη που διεξήχθη από το ΚΕΕΛΠΝΟ προέκυψε ότι ο πιο συχνά αναφερόμενος λόγος μη εμβολιασμού των επαγγελματιών υγείας ήταν ο χαμηλός κίνδυνος να νοσήσουν από τη γρίπη (Maltezu et al 2007). Αντίστοιχα αποτελέσματα βρέθηκαν και σε μελέτη του Raftopoulos (2008) σχετικά με τη στάση Ελλήνων νοσηλευτών απέναντι στον αντιγριπικό εμβολιασμό, όπου η εμπιστοσύνη στο ισχυρό ανοσοποιητικό τους σύστημα βρέθηκε μεταξύ άλλων να αποτελεί βασικό παράγοντα αποφυγής του εμβολιασμού. Σε άλλη μελέτη, αυτή των Dedoukou et al (2010) σε επαγγελματίες υγείας στην πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας, διαπιστώθηκε ότι τα ποσοστά αντιγριπικού εμβολιασμού ήταν το ίδιο χαμηλά όπως και στα νοσοκομεία, με τους νοσηλευτές ωστόσο που προέρχονταν από γεωγραφικές περιοχές της Βόρειας Ελλάδας να παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά αντιγριπικού εμβολιασμού σε σχέση με τους νοσηλευτές που εργάζονταν στη Νότια Ελλάδα. Μια πιθανή εξήγηση θα μπορούσε να αποτελέσει η συσχέτιση του κλίματος με τις εποχιακές λοιμώξεις (Roussel et al 2016) και ο υψηλότερος κίνδυνος για το φόβο νόσησης από τη γρίπη. Τέλος, οι Saridi et al (2011) επιβεβαίωσαν ότι η συμμόρφωση στον εμβολιασμό βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην εκπαίδευση και την ενημέρωση του υγειονομικού προσωπικού, θέτοντας ταυτόχρονα και το ζήτημα του υποχρεωτικού εμβολιασμού των επαγγελματιών υγείας.

Η εύλογη διαπίστωση της αναποτελεσματικότητας του εθελοντικού εμβολιασμού γεννά το ερώτημα μήπως τελικά η λύση είναι πράγματι ο υποχρεωτικός αντιγριπικός εμβολιασμός όλων των επαγγελματιών υγείας; Σε χώρες στις οποίες αυτό εφαρμόζεται, τα ποσοστά εμβολιαστικής κάλυψης αγγίζουν το 98% (Rakita et al 2010). Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα ενός τέτοιου μέτρου τίθεται υπό αμφισβήτηση αν σκεφτεί κανείς ότι ακόμη και οι επαγγελματίες υγείας που εργάζονται σε παιδιατρικά τμήματα και έχουν πειστεί ότι οι παιδικές ασθένειες προλαμβάνονται με τους εμβολιασμούς, δεν εμφανίζονται αρκετά υποστηρικτικοί απέναντι σε τέτοιες λύσεις, όπως δείχνει άλλωστε η χαμηλή συμμετοχή και των παιδιατρικών νοσηλευτών στον εμβολιασμό (Maltezu et al 2012).

Αξιοσημείωτο ωστόσο, είναι το εύρημα ότι περισσότερο θετικοί στον αντιγριπικό εμβολιασμό παρουσιάζονται οι γιατροί, οι οποίοι εμβολιάζονται σε μεγαλύτερα ποσοστά σε σχέση με τους νοσηλευτές. Αυτό έχουν δείξει πολυάριθμες μελέτες σε διάφορες χώρες (Mytton et al 2013, Cozza 2015), γεγονός που τονίζει την ανάγκη για ενημέρωση και γνώση σχετικά με τα οφέλη του αντιγριπικού εμβολιασμού, υποδεικνύοντας ταυτόχρονα την ανάγκη εφαρμογής παρεμβάσεων που στόχο θα έχουν κυρίως το νοσηλευτικό προσωπικό. Σημαντικό ρόλο προς την κατεύθυνση αύξησης της εμβολιαστικής κάλυψης στους νοσηλευτές, μπορεί να έχει η προώθηση της παραδοχής ότι ο αντιγριπικός εμβολιασμός συνιστά επαγγελματική ευθύνη των νοσηλευτών απέναντι σε αυτούς που φροντίζουν και προέκταση του ρόλου τους ως προαγωγών της υγείας.

Εν κατακλείδι, θα πρέπει στη χώρα μας να ληφθούν μέτρα που θα βασίζονται σε συγκεκριμένες προτάσεις κινητοποίησης του νοσηλευτικού προσωπικού και γενικότερα των επαγγελματιών υγείας, σχετικά με το θέμα του εμβολιασμού. Για να είναι εμπειρικά τεκμηριωμένες ωστόσο οι προτάσεις αυτές, θα πρέπει να προηγηθεί εκπόνηση μελετών με στόχο να προσδιοριστούν οι παράγοντες που επηρεάζουν την πραγματοποίηση του αντιγριπικού εμβολίου από τους ίδιους τους επαγγελματίες υγείας, αλλά και η διερεύνηση της πρόθεσής τους να επηρεάσουν άλλους (συναδέλφους και ασθενείς) προκειμένου να προβούν στον εμβολιασμό. Το σημαντικότερο ωστόσο, είναι ο νοσηλευτής να προάγει το θέμα του εμβολιασμού, αποτελώντας ο ίδιος με το παράδειγμα του «πρότυπο» ρόλο για τους άλλους.

Άλλωστε ας μην ξεχνάμε τη Florence Nightingale που υποστήριξε ότι καθήκον του νοσηλευτή είναι να φροντίζει πρώτα για τη δική του υγεία και κατόπιν να την προάγει. Σε γράμμα προς τις νοσηλεύτριές της χαρακτηριστικά ανέφερε: «...και πως είναι δυνατό να διδάξουμε τον καθένα από εμάς..τους φτωχούς ασθενείς μας, τους εαυτούς μας και ο ένας τον άλλο; Σίγουρα όχι μέσα από το κήρυγμα, αλλά με το παράδειγμα, με το να είμαστε εμείς το παράδειγμα.» (Dossey 2005, p.41). Ας δώσουμε λοιπόν το «καλό» παράδειγμα με τον εμβολιασμό, πρώτοι εμείς οι νοσηλευτές, τόσο στους λοιπούς επαγγελματίες υγείας/συνεργάτες μας, όσο και στον ευρύτερο πληθυσμό της κοινότητας στην οποία ανήκουμε και παρέχουμε υπηρεσίες φροντίδας υγείας.

Αναφορά του άρθρου ως: Μανομενίδης Γ. (2018). Ο εμβολιασμός αφορά τους επαγγελματίες υγείας ή μόνο το γενικό πληθυσμό; *Ελληνικό Περιοδικό Νοσηλευτικής Επιστήμης* 11(2): 3-5.

Citation: Manomenidis G. (2018). Is vaccination for health professionals or just for the general population? *Hellenic Journal of Nursing Science* 11(2): 3-5.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Al-Tawfiq J.A., Antony A. & Abed M.S. (2009). Attitudes towards influenza vaccination of multi-nationality health-care workers in Saudi Arabia. *Vaccine*, 27:538-5541.
- Asma S., Akan H., Uysal Y., Poğan A. G., Sucaklı M.H., Yengil E. & Kut A. (2016). Factors effecting influenza vaccination uptake among health care workers: a multi-center cross-sectional study. *BMC Infectious Diseases*, 16:192.
- Cozza V., Alfonsi V., Rota M.C., Paolini V. & degli Atti M.C. (2015). Promotion of influenza vaccination among health care workers: findings from a tertiary care children's hospital in Italy. *BMC Public Health*, 15(1), 1-7.
- Dedoukou X., Nikolopoulos G., Maragos A., Giannoulidou S. & Maltezoú H.C. (2010). Attitudes towards vaccination against seasonal influenza of health-care workers in primary health-care settings in Greece. *Vaccine*, (37), 5931.
- Dossey B.M. (2005). Florence Nightingale's 13 formal letters to her nurses (1872-1900). In Dossey B.M., Selander L.C., Beck D. & Attewell A. (Eds.), *Florence Nightingale today: Healing leadership global action* (pp. 29-63). Silver Spring, MD: American Nurses Association.
- Hidalgo K.D., Mielke G.I., Parra D.C., Lobelo F., Simões E.J., Hallal P.C. (2016). Health promoting practices and personal lifestyle behaviors of Brazilian health professionals. *BMC Public Health*, 16(1), 1114.
- Lee S.S., Wong N.S. & Lee S. (2013). Declining influenza vaccination coverage among nurses, Hong Kong, 2006-2012. *Emerging Infectious Diseases*, 19(10), 1660-1663.
- Livni G., Chodik G., Yaari A., Tirosh N., & Ashkenazi S. (2008). Attitudes, knowledge and factors related to acceptance of influenza vaccine by pediatric healthcare workers. *Journal Of Pediatric Infectious Diseases*, 3(2), 111-117.
- Maltezoú H., Maragos A., Halharapi T., Karagiannis I., Karageorgou K. (2007). Factors influencing influenza vaccination rates among health care workers in Greek hospitals. *Journal of Hospital Infection* 66(2):156-159.
- Maltezoú H., Lourida A., Katragkou A., Grivea I.N., Katerelos P., Wicker S. (2012). Attitudes regarding occupational vaccines and vaccination coverage against vaccine preventable diseases among healthcare workers working in pediatric departments in Greece. *Pediatric Infection Disease Journal*, 31:623-5.
- Mytton O.T., O' Moore E.M., Sparkes T., Baxi R. & Abid M. (2013). Knowledge, attitudes and beliefs of health care workers towards influenza vaccination. *Occupational Medicine (Oxford, England)*, 63(3), 189-195.
- Mereckiene J. (2015) ECDC Technical report. Seasonal influenza vaccination in Europe. Overview of vaccination recommendations and coverage rates in the EU member states for the 2012-13 influenza season. European Centre for Disease Prevention and Control, Stockholm.
- Raftopoulos V. (2008). Attitudes of nurses in Greece towards influenza vaccination. *Nursing Standard*, 23(4), 35-42
- Rakita R.M., Hagar B.A., Crome P., Lammert J.K. (2010) Mandatory influenza vaccination of healthcare workers: a 5-year study. *Infection Control Hospital Epidemiology* 31:881-8.
- Roussel M., Pontier D., Cohen J., Lina B. & Fouchet D. (2016). Quantifying the role of weather on seasonal influenza. *BMC Public Health*, 16:441.
- Saridi M., Toska A., Souliotis K., Orfanos N., Sietou M., Stamatou K., Farmaki K. (2011) Vaccination Coverage among Health Care Workers in A Greek Hospital. *Journal of Vaccines Vaccination* 2011, 2:4
- van Lier A., Tostmann A., Harmsen I.A., de Melker H.E., Hautvast J.A. & Ruijs W.M. (2016). Negative attitude and low intention to vaccinate universally against varicella among public health professionals and parents in the Netherlands: two internet surveys. *BMC Infectious Diseases*, 16:127.
- Κέντρο Ελέγχου & Πρόληψης Λοιμώξεων-ΚΕΕΛΠΝΟ (2017) Επιδημία Ιλαράς στην Ευρώπη και στην Ελλάδα [Διαθέσιμο στο <http://www.keelrno.gr> (Ημερομηνία Πρόσβασης 5/2/2018).
- Ευρωπαϊκού Κέντρου Ελέγχου Λοιμώξεων (European Center for Disease Prevention and Control- ECDC (2017) Vaccine-preventable diseases [Διαθέσιμο στο <https://ecdc.europa.eu/en/vaccine-preventable-diseases> (Ημερομηνία Πρόσβασης 15/2/2018).
- World Health Organization (2014) Immunization, Vaccines and Biologicals. [Διαθέσιμο στο http://www.who.int/immunization/programmes_systems/en/ (Ημερομηνία Πρόσβασης 5/2/2018).